

Pietro Archiati

Po stvoření člověka Bůh odpočívá

„Odpočinek« Boha sedmý den, po stvoření člověka - šabat znamená hebrejsky klid, odpočinek - chce přímo říci, že člověk je v jistém smyslu určen k tomu, aby v činnosti Boha pokračoval. Jinak bychom museli předpokládat, že božstvo si potřebuje odpočinout proto, že se v prvních šesti dnech vyčerpalo. Jakmile Bůh stvořil člověka, může se stáhnout zpět ve věcech, které člověk může vzít sám do svých rukou. Tam, kde na jeviště vstupuje člověk, nerozhoduje již o průběhu vývoje božstvo samotné. Prvních šest dní působilo samotné, po stvoření člověka se však situace mění, nyní božstvo „odpočívá“.

Člověk je završením stvoření, protože je sám podle svých schopností a možností završuje. Božstvo ho stvořilo ke svému obrazu: je povolán k tomu, aby rovněž působil tvořivě, aby stále více jednal, na základě vlastního poznání a o své svobodné vůli. Od samého počátku Bůh věnoval člověku plnou důvěru, dobrovolně podstoupil riziko lidské svobody.

Židovská kabala používá výraz cimcum, „půst“ Boží. Po stvoření člověka se Bůh sedmý den postil. Tento hezký obraz poukazuje právě na toto tajemství: Tam, kde na jeviště vstoupí člověk, se božstvo může „postit“, může se zřítí části své všemohoucnosti, aby udělalo místo svobodě člověka.

Svět vypadá úplně jinak, je-li v člověku spatřováno jen věčné opakování stejného, tak jako v přírodě. Podíváme-li například na Homérovu Iliadu nebo Odysseu, všimneme si, že člověk dosud není nadán morálním ani historickým viděním věcí. Dokonce i chování bohů je v podstatě podáváno po vzoru přírodních událostí. Každý bůh má své vlastnosti, svůj vlastní způsob jednání, podobně jako mají i prvosenka nebo mravenec své zvláštnosti, které se však stále stejným způsobem opakují, protože zde působí stále stejné přírodní síly. Dokonce i Zeus, nejvyšší z bohů, se chová způsobem, který nám dnes může připadat na pováženou: ve svých různých sňatcích, takřikajíc bez zachovávání dobrých mravů. Chová se jako počasí, které je jednou dobré a jednou špatné. Ve východní i ve starořecké kultuře je všechno příroda: i člověk a dokonce i bohové.

Morální pojmy dobra a zla mají počátek v židovsko-křesťanském vědomí. Jejich předpokladem je, aby člověk měl prožitek sebe sama, aby byl svébytným Já, Já, které si je vědomo sebe sama a své svobody. Třebaže je tento prožitek ve starém židovském národu zatím na samém začátku, má v sobě přesto předpoklad ke zdolávání dalších a dalších vývojových stupňů.

Nová struktura Abrahamova mozku

První důležitý krok na cestě k pojímání vývoje jako postupujícího děje spočívá v Abrahamově zvláštním poslání. Abraham představuje první přechod od cyklického pojímání světového dění k pojímání dějinnému a morálnímu. Nová je u něj především zvláštní struktura fyzického mozku: Od Jahva „dostává“ mozek, který je jinak utvářený než mozek jeho předků, je jiný, než jaký by byl, kdyby byl pouze výsledkem sil dědičnosti. Objevují se v něm nové fyzické a psychické vlastnosti, které mohou dědit všichni jeho potomci.

Abraham má fyzický mozek až do nejjemnějšího propracování zformován tak, že jakožto první z lidí - byť zatím jen v náznaku - prožívá zkušenost myšlení, jež probíhá logicky-diskursivně metodicky postupně, takže různé jednotlivé prvky navzájem spojuje logickou nití

a vytváří souvislosti. Tato nová tělesná konstituce slouží jako základ pro poslání, k němuž je hebrejský národ povolán.

Tradice na tuto významnou vývojovou skutečnost různým způsobem upozorňuje - třeba když říká, že Abraham vynalezl aritmetiku. Poukazuje se tím na skutečnost, že lidé před Abrahamem nedovedli ještě počítat, nedovedli „aritmetizovat“ nedokázali vzájemně logicky spojovat různé události nebo skutečnosti. Logické myšlení bylo zkrátka poprvé možné díky Abrahamovu mozku.

Cena za toto myšlení spočívala v tom, že člověk za sebou musel nechat staré snové jasnozření, v němž jako v panoramatickém rozhledu viděl všechno najednou. Staří Babyloňané, Chaldejci a ještě i Egypťané měli toto staré „jasnozření“, které jako oko Kyklopa v Odysseji vnímá všechny věci jakoby v obhlédnutí všeho najednou. Kyklop znamená doslova „obhlédnutí“ nebo „panorama«. Dnes má ještě úplně malé dítě tento nezaměřený pohled, který od sebe dosud nedokáže odlišovat jednotlivé věci. Teprve později získá směřovaný pohled, zacílené vnímání, jež mu umožní nechat před sebou defilovat jednotlivé věci jednu po druhé, diskursivně. Dřívější člověk byl, podobně jako dnes malé dítě, spojený se všemi bytostmi a silami světa. Dnešní dospělý člověk má panoramatický zážitek na vyšším stupni: Chce-li vyjádřit myšlenku, nespojuje mechanicky písmena nebo slova, nýbrž nejprve pojme myšlenku v její jednotě a teprve pak ji vyjádří řadou jednotlivých slov.

Abraham je tedy prvním člověkem, jenž vnímá věci v jejich jednotlivosti, jednu vedle druhé v prostoru a jednu za druhou v čase. Tento způsob vnímání je předpokladem toho, aby člověk dokázal silou svého myšlení vytvářet spojení, vztahy mezi jednotlivými věcmi. Svět se pro Abrahama tříští na jednotlivé věci a lidské myšlení má opět obnovit jejich jednotu.

Sanskrtské slovo „manas“ znamená schopnost myslet. Tentýž kořen se objevuje i v latinském slovu „mens“ (schopnost myšlení). Také německé slovo „Mensch“ člověk. Odysseus se z jeskyně kyklopa Polyféma zachrání tím, že se pevně chytí pod břichem berana. Staré pohádky to vědí: Chytrost vítězí nad hrubou silou, tak jako u Davida a Goliáše, jako u všech trpaslíků a obrů. „Obětovat“ beraní síly Jahvovi neznámá zřící se jich, nýbrž naopak uvědomit si, že jejich používání je možné jen díky Jahvovi, a být mu za to vděčný.